

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICORUM
LIBER IV.

ARGUMENTUM.

POST brevem de apibus, & mellatione propositionem, dedicationemque operis, opus ipsum octo partibus exsequitur. I. Est de comoda apum habitatione. II. De earum pabulatione, examinibus, pugnis. III. De duabus earum speciebus. IV. De earum quasi civili prudentia & republica. V. De mellationis temporibus. VI. De morbis apum, morborumque signis ac remediis. VII. De apum reparatione, cum perierunt. VIII. De reparatione hujus inventionis, & auctore, Aristeo, cujus fabulam spilogi loco susce narreat: eidemque attexit fabulam Eurydice & Orphei.

PROtinus aerii mellis caelestia dona
Exsequar. Hanc etiam, Mæcenas, aspice partem.
Admiranda tibi levium spectacula rerum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.
In tenui labor, at tenuis non gloria: si quem
Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio sedes apibus statioque petenda,
Quo neque sit ventis aditus, (nam pabula venti
10 Ferre domum prohibent) neque oves hædique petulci

Flo-

INTERPRETATIO.

Continuo describam caelestia munera aerii mellis. O Mæcenas! sæve huic etiam parti Georgicorum. Dicam spectacula parvarum rerum admiranda tibi, & reges apum generosos, & mores, atque artes totius generis per ordinem, & species, & pugnas. Labor ille est in parva re, sed gloria non est parva: si Di aduersi permittunt aliquem ille exsequi, & si Apollo irruentis exaudiat. Primo querenda est apibus sedes & habitatio in loco, ad quem venti non possint pervenire; (nam venti impediunt quominus apes ferant pabula in abocare) & in quo oves & hædi petulantes

N O T A E.

1. Aerii mellis caelestia dona.) Ex acre ros defluit, adheretque floribus, & arborum foliis: inde colligitur ab apibus, & mel conficitur. Quare aeris & caeli donum est. De Mæcenate in arte. Georg.
7. Numina læva.) Læva, modo in bonam, modo in malam partem sumuntur; ut diximus Ecl. 1. 76. Hic in malam, ita enim explicat hunc versum Gellius l. 5. 12. dicitque vim esse quorundam Deorum in ledendo magis, quam in juvando petentem. nam Deos quosdam, ne obessent, placabant. In his ponit Deum

Averruncum, & Robigum, & Vojovem, cujus esset Romæ templum, in eoque simulacrum, sagittas tenens quasi paratas ad nocendum. Indique nomen ejus deducit, quod sicut Jovem dixerant, Deum qui juvaret; ita Vojovem, qui non juvaret; particula enim vo, allquando augenda; & Plutonem, & Diem, unum eundemque esse perhibet Marriana Capella. Et vero Virgilius Æn. 4. 636. Plutonem vocat Jovem Stygium: at Plutonem, & furias, & cetera inferiorum numina, læva & ad-

Floribus insulent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & surgentes aterat herbas.
Abfint & pidi iqualentia terga lacerti
Pinguibus a stabulis, meropæque, aliaque volucres;
15 Et manibus Proene pectus signata cruentis.
Omnia nam late vastant, ipsaque volantes
Ore ferunt, dulcem nidis immittibus escam.
At liquidi fontes, & stagna virentia musco
Adfint, & tenuis fugiens per graminia rivus:
20 Palmaque vestibulum, aut ingens oleaster inumbret.
Ut, cum prima novi ducent examina reges
Vere suo, ludetque favis emissa juvenus;
Vicinia invitet decedere ripa calori,
Obviaque hospitii teneat frondentibus arbos.
25 In medium, seu stabit iners, seu profuæ humor,
Transverfas falices & grandia conice saxa:
Pontibus ut crebris possint consistere, & alas
Pandere ad æstivam solem; si forte morantes
Sparsit, aut præceps Neptuno immerferit Euris.
30 Hæc circum casia virides, & olentia late
Serpilla, & graviter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguunque bibant violaria fontem.
Ipsa autem, seu corricibus tibi futa cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
35 Angustos habeant aditus; nam frigore mella
Cogit hyems, eademque calor liquefacta remittit.
Utraque vis apibus pariter metuenda: neque ille

Non saltent super floribus, & juvenca vaga per agras non excutiat rorem ex herbis, nec promat herbas nascentes. Abfit quoque a pingui alveari lacerti maculosi splendenti tergo, & meropæ, & ceteræ aves; & imprimis Proene, quæ notavit sibi pectus manibus sanguinolentis. Nam circum populantur omnia, & rostris ferunt ipsas apes, ut sint gratum pabulum pulvis crudelibus. Sed adfint fontes puri, & stagna cooperta viridi lanigine, & parvus rivus currens inter herbas, palmaque, vel magnus oleaster tegat vestibulum. Ut, quando novi reges ducent prima examina vere sibi commodo, & quando juniores apes ludent egressæ ex alveariis, tunc ripa propinqua invitet eas, ut se subtrahant calori, & arbor occurrentes excipiat eas hospitio solorum. In medium equam, sive stabit inerts, sive fiet, proice falices obliquas, & magnos lapides, ut possint stare in iis quasi in frequentibus pontibus, & explicare alas ad solem æstivum: si forte Euris ventem dissipaverit redeuntes, aut disjecerit in aquas. Circa illa omnia, casia virides, & serpilla longe volentia, & copia thymbræ graviter balantis floreat; & violæ illic irriguuntur liquidis rivo. Ipsa autem alvearia, sive a se compacta sint ex corricibus cavatis, sive texta vimine flexili, habeant introitum arcuum. Nam hyeme constringit mella frigus, & calor resolvit eadem liquefacta. Utriusque violentia pariter formidabilis est apibus: neque frustra ille

N O T A E.

& adversa hominibus fuisse habita, nemo nescit, restaturque Arnobius l. 3. De Apolline vatum Deo, Ec. 3. 104.
8. Principio, &c.) I. PARS. De apum habitatione: præcepta continet duo. I. De commodo alveariis loco; deque iis que adesse circum, aut procul abesse debent, v. 8. II. De forma alvearium, v. 33.
11. Squalentia terga lacerti.) Lacertus, lucertola. Squalor, squalidus. Squalor, squalens, derivantur a squalenti: significantque quicquid ita inculcatum obstruuntque est, ut squamarum in perpentium pisciumque coris densata, & asperitatem referat. Ita definit Gellius l. 2. Sic Æ. 10. 314. Porcinicam squalentem avro: quia autem rostrum avris. Ecl. 2. 49. Serpyllum, aurum dense intextum erat. Sic macula in la-
certo. Sic in corporibus congeries sordium. 14. Meropæ.) Merops avis, quæ & apialter dicitur, ital. aparulo, apibus intesta. Proene, hirundo: notas quasdam habet in pectore, quæ sanguine aliquo modo referunt: quas sibi impressisse fingitur, plangens pectus, manibus eadē filii sui cruentatis: Fabulam vide Ecl. 6. 78.
21. Examina.) Apum colonia: ad novas sedes querendas ex alveariis egressæ, Sciamini. De iis Ecl. 7. 13.
29. Neptuno immerferit Euris.) Neptunus hic pro quibuslibet aquis. G. 1. 14. Euris, pro quolibet vento violentiore, G. 1. 371.
30. 31. 32. Casia virides.) Casia lavandula est, aut rostrum avris. Ecl. 2. 49. Serpyllum, aurum dense intextum erat. Sic macula in la- & cu-

- Erumpunt portis: concurrunt: æthere in alto
Fit sonitus: magnum mixta glomerantur in orbem
80 Præcipitesque cadunt: non densior aere grando,
Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
Ipsi per medias acies, insignibus alis,
Ingentes animos angusto in pectore versant:
Ulque adeo obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
85 Aut hos versa fuga victor dare terga subegit.
Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui factu compressa quiescent.
Verum ubi ductores acie revocaveris ambos;
Deterior qui visus, cum, ne prodigus oblit,
90 Dede neci: melior vacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squalentibus ardens:
(Nam duo sunt genera) hic melior, insignis & ore,
Et rutilis clarus squamis: ille horridus alter
Desidia, latamque trahens inglorius alvum.
95 Ut binæ regum facies, ita corpora gentis:
Namque aliæ turpes horrent, ceu pulvere ab alto
Cum venit, & terram sicco spuit ore viator
Aridus: elucet aliæ, & fulgore coruscant,
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
100 Hæc potior soboles: hinc cæli tempore certo

DoI-
ruunt & portis: pugna committitur: fit strepitus in alto aere: confusa desantur in magnum glo-
rum & cadunt præcipites: non pluit grando ipsi, or ex aere, nec tantum glandium ex ilice quas-
sata. Ipsi reges in medijs exercitijs, alis notabiles, agitant magnum animum in parvo corpo-
re, obnixi non recedere, eo usque, quo victor terribilis cogat, vel hos, vel illos, dare in su-
gam terga conversa. Hæc commotiones animorum, & hæc tanta pugna sedabantur, respice facta
exigui pulveris. Sed postquam revocaveris a pugna geminos reges, da neci cum quibus fuerit
pejor, ne necat consumendo cibos; & permittit ut victor regnet in domo vacua ab hoste. Al-
ter erit lincius notis auro asperis: (sunt enim duo apum genera) hic melior est, forma pulcher,
& clarus squamis rutilantibus: alter ille horridus est ignavia, & trahens magnam alvum sine
honore. Ut gemine sunt formæ regum, ita species gentis: namque aliæ apes horrent fædæ,
quædam modo viator, qui venit ex loco valde pulverulento, & sibilundus excreat pulverem ore
sicco: aliæ lucent & micant splendore, ardentes corporibus, quæ aspersa sunt auro & similibus
notis. Hoc genus melius est; ex his exprimes stato anni tempore
N O T Æ.

Bacchi domitura seporem.) Vel mulsam intel-
ligit, quod fæbat duabus vini mensuris, admix-
ta mellis una: vel quodlibet vinum asperum,
quod melle temperabatur. Ita enim Horatius
Sat. 1. 2. 4. 24. Ausidius fortis miscet mella Falerno
mendose.... leni præcordia melle proolveris melius:
ergo distinguit Horatius hanc vini tempera-
turam a mullio. Ita Cereanus. Quamquam
nihil verat, in eodannari Ausidius ab Hora-
tio, quod ille in nullum non vineolevis, sed apero
Falerno condiret. De Baccho, Ecl. 5. 69.
108. Castus audebis vellere signa.) Metapho-
ra e militia Romanorum; qui cum ca-
stra metabantur, signa in terram dehege-
bant ante pratorium: cum castra movebant,
evellebant; & sic facile quidem, bonum erat
omen; contra, si difficile.

109. Croceis.) Versicolobibus: color certus
pro incerto: de eo colore Ecl. 4. 44.
110. Cum falce saligna Hellepontiacæ, &c.)
Solebant in hortis omnibus Priapi statum
col-

- Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.
At cum incerta volant cœloque examina ludunt,
Contemnantque favos, & frigida tecta relinquunt,
105 Instabiles animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor: tu regibus alas
Eripe: non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
Invitent croceis halantes floribus horti:
110 Et custos furum atque avium, cum falce saligna,
Hellepontiaci. servet tutela Priapi.
Ipse thymum piosque ferens de montibus altis
Tecta ferat late circum, cui talia curæ:
Ipse labore manum duro terat, ipse feraces
115 Figat humo plantas, & amicos irriget imbres.
Atque equidem, extremo ni jam sub fine laborum
Vela traham, & terris festinem advertere proram;
Forfitan & pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biserique rosaria Pesti:
120 Quoque modo potis gauderent intyba rivis,
Et virides apio ripæ, tortusque per herbam
Cresceret in ventrem cucumis: nec sera comantem
Narcissum, aut flexi tacuissent vimen acanthi,
Pallentesque hederas, & amantes litora myrtos.

125 Nam

mel dulce: nec tam dulce, quam & purum, & mitigatum asperam vinum vini. At cum exa-
mina volant incerta, & ludunt per aërem, & salidunt favos, & deserunt alvearia inania,
revocabis animos mobiles ab inutili licentia. Non magna erit difficultas revocare: tu regibus pen-
nas evelle, nullas audebit illis morantibus vagari per aërem, & eruerè signa e castris. Horti
spirantes croceis floribus, eas alliciant; & tutela Priapi Hellepontiaci, abactrix latronum & vo-
litorum, cum falce & salice, eas servet. Ille ipse, qui curat talia, transferens ex altis montibus
thymum & pinos, plantet eas undique circa alvearia: ipse alterat manus duro plantationis la-
bore: ipse insodiat terre plantas fertiles, & invergat plantas aquam opportunam. Ego certe, ni
si jam sub ultimam finem laborum colligerem vela, & properarem torquere proram ad terram,
fortesse cantarem quoque, quæ ratio cultura ornaret hortos fertiles, & cantarem rosaria Pesti
bis fecundi: & quomodo intyba, & margines virentes apio, lætarentur aquis irrigantibus, &
quomodo cucumis curvatus per herbam tumesceret in modum ventris: nec prætermissem nar-
cissum tarde florentem, & caulem acanthi flexilis, & hederas albentes, & myrtos quæ amant
litora.

N O T Æ.

collocare, cum falce e quolibet rudi ligno: pro
semper florida pinus, significavit pinum florentem
esse perennem, sed arborem perpetuo floren-
tem metaphorice, id est, semper virentem.
119. Biserique rosaria Pesti.) Pestum, opidum
& sinus Lucaniae, Pesto: cujus solum
rosis nobile, quas bis, nempe mensè Maio
& Septembri, ferebat.
120. Intyba.) Cicoria, Georg. 1. 120.
121. Ripæ.) Margines fontium. Apium.)
Aspio Ecl. 6. 68.
122. Cucumis.) Cocomero, olus notæ fi-
gure.
123. Narcissum.) Ecl. 2. 48. tardius floret:
ideo sera comantem vocat: & sera dicit, pro
sero; adjectivum plurale neutrum pro
verbis. Vimen acanthi.) Caulis trivæ ur-
sina, de qua Ecl. 3. 45. Non vero spina Æ-
gyptiæ, quæ alterum genus acanthi est, de
quo G. 2. 119. De myrtis, Ecl. 2. 54.

X

125 Nam

- Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
- 170 Ac veluti lentis Cyclopes fulmina massis
Cum properant: alii taurinis follibus auras
Accipiunt, redduntque: alii stridentia tingunt
Æra lacu: gemit impostis in eudibus Æna.
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
- 175 In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter (si parva licet componere magnis)
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
Munere quamque suo. Grandævus oppida curæ,
Et munit favos, & Dædala fingere testæ.
- 180 At festæ multa referunt se nocte minores,
Crura thymo plena: pascuntur & arbuta passim,
Et glaucas salices, casiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
- 185 Mane ruunt portis, nusquam mora: rursus eisdem
Vesper ubi e passu tandem decedere campis
Admonuit, tum testæ petunt, tum corpora curant.
Fit sonitus, mussantque oras & limina circum.
Post, ubi jam thalamis se composuere, siletur
- 190 In noctem, fessoque sopor suus occupat artus.
Nec vero a stabulis pluvia impendente recedunt
Longius, aut credunt cælo adventantibus Euris;

Sed

Fervet labor, & mella thymum balantia bene olent. At veluti quando Cyclopes fabricantur fulmina e massis emittit: alii accipiunt & remittunt aerem follibus e tauri corio factis; alii mergunt in aquas æra stridentia: Æna plangit sub in eudibus tibi impostis. Illi inter se attollunt brachia magna robore per ordinem, vertuntque ferrum mordaci forcipe. Non aliter (si licet comparare parva magnis) ingenita cupiditas congregandi mella urget apes. Mane exiit domos artificiosas. Seniores curant alvearia, & timentur favos, & construunt domos artificiosas. At juniores redeunt lassæ prope nocte, referte thymo circa crura: & hinc inde capiunt arbuta, & salices virides, & casiam, & crocum rufum, & tiliam viscosam, & hyacinthos nigrescentes. Simul omnes quiescunt a labore, simul omnes laborant. Mane exiit portis, nullo in loco ignavia est. Postea cum Hesperus eis significavit recedendum esse ex agris & pascuis, tunc adunt alvearia, tunc reficiunt corpora. Murmur excitatur, & strepuit circa vestibulum & portas. Deinde cum jam confederunt in cellis, silet per noctem, & conventus sopor tenet membra lassæ. Non autem abeunt longius ab alveariis, quando imber instat, nec confidunt aeri, quando imminet ventus.

N O T Æ.

- minime: quamobrem imperant iis, primoque in opera expellunt, tardantes sine clementia puniunt.
170. Cyclopes, &c. De iis, & Æna monte G. 1. 471. & Julius Æn. 3. 569.
175. In numerum.) Certo quodam ordine, ac veluti numero formæ concenctu.
177. Cecropias.) Attica, a primo Atticorum rege Cecrope: mel autem Atticum celebre fuit, præsertim ex Hymetto monte.
179. Dædala.) A Dædalo ingeniosissimo Atheniensi fabro, qui labyrinthum condidit: artificiosa quælibet opera, Dædala, vel Dædalica dicta sunt. De eo plura Æn. 6. 29.
181. Crura thymo plena.) Plin. l. 11. 10. Que flores comportant, priores pedibus femina onerant, propter id natura scabra, priores pedes rostris.
- Arbuta passim, &c.) Arbuta Ital. corbezzolo Ecl. 3. 82. Casia, Ecl. 2. 49. Crocus, zafferano,
- Ecl. 4. 44. Hyacinthus, Giacinto, Ecl. 3. 63. Tilia, Tiglio. De Ferrugine colore, Ecl. 2. 18. 186. Vesper.) Stella Veneris, Ecl. 6. 86. 192. Euris.) Quibuslibet ventis, proprie tamen orientalibus.
195. Saburrant.) Arenam graviorem, qua naves ad certam usque mensuram onerantur, ac saburrantur, ut stabiliiores fiant.
198. Concubitu.) Pro concubitu. Ecl. 5. 29. Pl. l. 11. 16. Factus quoniam modo progenerent, magna inter eruditos & subtilis questio fuit: quomodo enim cotus rosus est nuntiam. Plures existimaverunt oportere consisti floribus, modo incubant. Id quod exclusum est, primum venientibus videtur candidis, donec raptis membris, que singulos erigent ovorum modo, univovum agmen emergat. Ita fere Aristoteles aliique, qui omnes putant reperiri ab iis aliqui in floribus, quod sit feminis loco;

- Sed circum tutæ sub mœnibus urbis aquantur,
Excursusque breves tentant: & sæpe lapillos,
295 Ut cymbæ instabiles fluctu jactante saburrant,
Tollunt: his sese per inania nubila librant.
Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segaes
In venerem solvant, aut lectus nixibus edant.
- 300 Verum ipsæ & follis naros & suavis herbas
Ore legunt: ipsæ regem, parvosque Quiritæ
Sufficiunt, aulæque & cerea regna retingunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, utroque animam sub falce dedere:
- 305 Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipsas quamvis angusti terminus ævi
Excipiat; (neque enim plus septima ducitur ætas)
At genus immortale manet, multoque per annos
Stat fortuna domus, & avi numeratur ayorum.
- 310 Præterea regem non sic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes,
Observant. Rege incolumi mens omnibus una est;
Amisso, rupere fidem: constructaque mella
Diripiunt ipsæ, & crates solvere favorum.
- 315 Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circumstant fremitu densò, stipantque frequentes,

Et

Sed, secure prope parietes alvearis, circum hauriant aquas, & faciunt breves excursiones; & sæpe, quemadmodum naves fluctantes habent arenam contra agitationem fluctuum, ita apprehendunt lapillos, & bis sustinent se per nubes cogas. Mirabere autem hanc consuetudinem placuisse apibus: quod nec vacant cotibus, nec inertes exorant corpus libidine, nec emittunt fetus parvi. Sed ipsæ rostro colligunt fetus e follis & herbis dulcibus: ipse supplet regem & parvos cives, & reparant palatia ac regna cerea. Sæpe quoque rugando contendunt alas in duris saxis, & sponte amiserit vitam sub onere: tantus est ipsis amor florum, tanta gloria faciendi mellis. Itaque licet brevis vita finis eas urgeat (non enim vivunt plus quam septem annos) tamen genus earum manet immortale; & fortuna familia subsistit per multos annos; & numerantur avi ayorum. Præterea non ita regem Ægyptus, & magna Lydia, & gens Parthorum, & Hydaspes Media, observant. Rege vivo, unanimes est concordia omnium; & regis mortuo, dissolunt societatem; & ipsæ rapiunt mellæ accumulata, & evertunt compagem favorum. Ille rex præsidet operibus, admirantur illum, & omnes circa illum conglobantur multo cum murmure, & stipant illum regio numero, & sæpe

N O T Æ.

- eo; idque deinde, formatum in foetus, ab iis demitti ore.
295. Quiritæ. Cives, ducta metaphorâ a Romanis civibus, qui disti sunt Quiritæ; vel a Romulo rege, qui distus est Quiritus; vel a Curibus oppido Sabinorum, postquam foedus istum inter Tatium eorum regem, & Romulum.
303. Duris in cotibus.) Coti usurpatur sæpe pro lapide, qui ferro acuendo adhibetur. Hic tamen & alibi pro quolibet lapide aspero, & caute. Coti itaque & cautes, idem tunc: quemadmodum & Græcis usurpatur aceto in utraque significatione.
310. Regem non sic, &c.) Comparat obsequia apum erga reges, cum studio populorum; eorum maxime qui delicis fructibus dominos quasi servili cultu adorabant. Tales Ægyptii, Hydaspes: adeo varia de illo narratur,] de quibus infra v. 287. Lydi, quorum re. 284. Crates favorum.) Quia savi in modum craticularum cancellati sunt.

Et saepe attollunt humeris, & corpora bello
 Obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
 His quidam signis, atque haec exempla secuti
 220 Esse apibus partem divinae mentis, & haustus
 Aethereos dixere; Deum namque ire per omnes
 Terrasque tractusque maris, & caelum profundum
 Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
 Quemque sibi tenues nascentem accessere vitas,
 225 Scilicet huc reddi deinde, ac resoluta referri
 Omnia: nec morti esse locum; sed viva volare
 Sideris in numerum, atque alto succedere caelo.
 Si quando sedem angustam, servataque mella
 Thesauris relines; prius haustu sparsus aquarum,
 230 Ora fove, fumosque manu pretende sequaces.
 Bis gravidos cogunt fetus, duo tempora mellis;
 Taygete simul os terris ostendit honestum
 Pleias, & Oceani fretos pedo repulit amnes:
 Aut eadem sidus fugiens ubi piscis aquosi,
 235 Tristior hybernas caelo descendit in undas.
 Illis ira modum supra est, laetaque venenum

Mor-

Et saepe efferunt humeris, & in bello obijciunt corpora pro eo, & quaerunt per vulnera gloriosam necem. Quidam ob haec iudicia, & considerantes haec specimina prudentiae, dixerunt, partem divinae mentis & caelestis spiritus inesse apibus. Quippe dixerunt Deum ipsum esse per omnes & terras, & tractus maris, & caelum profundum: ex illo pecudes, armenta, homines, omne genus ferarum, denique quemlibet nascendo sibi attrahere animam. Quippe dixerunt omnia post dissolutionem reverti ad eum: nec esse locum exinanitioni, sed omnia volare vitia, sui quoque sideris in ordinem, atque ire in altum caelum. Si aliquando reclusis alveis alveare, & mella servata in sacris, imbutus haustu aquarum os tuum imple prius, & pretende manu fumos qui insequantur apes. Apiculi colligunt fetus pisces, & duo sunt tempora mellationis: simul ac Taygete Pleias monstravit terris formosum vultum, & repulit pedo aquas Oceani a te contemptas; aut cum eadem, fugiendo abstrum piscis imbriferi, descendit mella & caelo in aquas hybernas. Illae apes inacunda sunt supra modum, & esse venenum pur-

N O T A E.

220. Esse apibus partem, &c.) Sequitur hic doctrinam Pythagorae & Platonis. Pythagorae opinio sic a Servio explicatur: Omnia animalia ex quatuor elementis & divino spiritu constare manifestum est. Trabant enim a terra carnes, ab aqua humorem, ab aere anbelitum, ab igne fervorem, a divino spiritu inventum: quod quia est in apibus, sicut in hominibus (namque incidunt, capiunt, dolent, gaudent, quae probantur ex his quae faciunt: dixerunt enim, colligunt flores, praevident pluvias) fatentur necesse est: etiam apes partem habere divinitatis. Platonis aut opinio est in Timeo, Deum, cum mundi condidit, astris parè distribuisse numerum animarum, singulique astris singulas attribuisse, quasi totidem vehiculis. Pythagorae autem & Platonis communis sententia est, animam esse interitus expertem, & cum exit, pervenire in cognatam sibi animam mundi, ut testatur Plutarchus l. 4. de Placit. Philof. Juxta has igitur sententias docet Virgilius, mortem non esse locum: id est exinanitionem, quippe cum anima remanent: deinde animam reverti sideris in numerum, id est, ad ea sidera quibus singulae adducuntur, atque ita in caelum reverti, quae

praecipua Dei sedes est.
 229. Relines, &c.) Aperies, detracta illa omni materia, qua totum alveare apes linunt. Tum duplici utere industria ad fugandas apes. I. Aquam haustam ore pressisparge super alvearia, pluviae in modum. II. Præ-tende fumum.
 Haustu sparsus aquarum Ora fove.) Supple, & deinde prosice in pluviam modum. Prius legebatur, ore fove: ambigua & difficilis sententia. Rescripsit e Manut. N. Hesinius, Ora fove.
 231. Bis gravidos cogunt, &c.) V. PARS DE mellationis temporibus; verno scilicet, & autumnali. Per gravidos fetus, haud dubie mella intelligit, quae sunt fructus & proventus apum: neque enim significat proprie fetus, qui non sunt gravidi: neque matres apes, quae dici non possunt fetus, &c.
 232. Taygete simul, &c.) Una e Pleiadas, sub qua sex eriam alias comprehendit: de his Georg. l. 138. Earum ortu & occasu notat duplex tempus colligendi mellis, quod metaphorice messem vocat. Oriuntur oriente Sole in tauro circa ultimum Aprilis, aut initium Maii: occidunt oriente Sole, circa finem Octo-

Morbis inspirant, & spicula caeca relinquunt
 Affixæ venis, animasque in vulnere ponunt.
 Sin duram metues hyemem, parcesque futuro,
 240 Contusosque animos & res miserabere fractas;
 At suffire thymo, cerasque recidere inanes
 Quis dubitet? nam saepe favos ignotus addedit
 Stello, lucifugis congesta cubilia blattis:
 245 Immunisque sedens aliena ad pabula fucus,
 Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis;
 Aut durum tineæ genus, aut invisa Minerva
 In foribus laxos suspendit aranea casset.
 Quo magis exhausta fuerint, hoc acrius omnes
 Incumbent generis lapsi sarcire Minerva
 250 Complebuntque foros, & floribus horrea textent.
 Si vero (quoniam casus apibus quoque nostros,
 Vita tulit) tristi languerunt corpora morbo,
 Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis:
 Continuo est ægris alius color: horrida vultum
 255 Deformat macies: tum corpora luce carentum
 Exportant tectis, & tristia funera ducunt:

Aut

punctione immittunt, & affixæ venis relinquunt aculeos occultos, & amittunt vitam in vulnere. Si vero timeas hyemem sterilem, & providas in futurum, & miseretas gentis afflictae, opusque directarum: tamen qui omittit sumigare eas thymo, & asserere coras superfluas? Nam saepe occultus lacertus corrosi favos, cubilia plena stant blattis fugientibus lucem, & fucus iners otatur prope alienum cibum, aut asper crabro se miscet apibus, armatus majore aculeo, aut importunum genus sinearum, aut Minerva cadaga aranea suspendit in portis telas ignes. Quo magis fuerint evacuatae, eo diligentius omnes contendunt resistere salutarum gentis vexatae, & replent cellas, & conspiciunt favos & foribus. Si autem (quoniam vitæ conditio inest quaeque apibus nostras miserias) corpora eorum languent tristi ægritudine, poteris deturpat cognoscere id signis non incertis. Statim ægris habent alium colorem; horrida macies deturpat speciem: nec efferunt ex alvearibus cadavera carentum lumine, & ducunt tristia funera;

N O T A E.

Obrobris, aut initium Novembris; vide G. l. 221.
 233. Oceani amnes.) Quia Oceanus terram ambit.
 234. Sidus fugiens piscis aquosi.) Certe fugiens tantum insequentes: at nullum proprie piscium sidus Pleiades sequitur, sed antecedit. Ical. Tarantula, Blattæ, Torio, fucus, Vespa, crabro, Calabronæ, tineæ, vermiceuli genus, corrodens vestes & alia, &c.
 246. Invisa Minerva aranea.) Arachne Lydia, lanificæ arte aucta cum Minerva contendere; ægre ferens opus suum ab eadem contraham esse, suspendio sibi vitam abfultit: a Minerva in araneam transformata est.
 250. Feros.) Feri sunt sparia in navibus aperta, tabulata, in quibus incidunt: unde nomen habent, vel a ferendo, vel quod nim fidus, est in oceano Pleiadum gradibus circiter quinquaginta ab his distet, tamen eas subséquitur, sique videtur imminere.
 238. Animalque in vulnere ponunt.) Hoc inde fit, quia aculeus cum alvo, sive intestino, contentus est; & cum infusus fuerit, e vulnere retrahi nequit sine alvi ruptione.
 251. Si vero, &c.) VI. PARS. De morbis & cernitque signis & remediis.

- Aut illa pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes,
Ignaræque fame, & contracto frigore pigræ.
- 260 Tum sonus auditur gravior, tradimque susurrant:
Frigidus ut quondam silvis immurmurat Ausfer,
Ut mare sollicitum stridet resistentibus undis,
Æffuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.
- 265 Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ulro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunsum gallæ admiscere saporem,
Arentesque rosas, aut igni pinguis multo
Defruta, vel psythia passos de vite racemos,
- 270 Cecropiumque thymum, & graveolentia centaurea.
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
Aureus ipse: sed in foliis, quæ plurima circum
- 275 Fundantur, violæ subluet purpura nigre.
Sæpe Deum nexis ornata torquibus aræ.

Apes

aut eadem dependent ad portam simul implicatæ pedibus: aut omnes intus clausæ morantur in
nivearibus, desides præ fame, & pigræ præ frigore contrahunt membra. Tum murmur obsec-
rans auditur & susurrant longo tractu, quemadmodum Ausfer frigidus aliquando sibilat in sil-
vis; quemadmodum mare turbatum stridet fluctibus reciprocantibus; quemadmodum ignis fer-
vens æffuat in fornacibus clausis. Tunc consulo, ut galbani odores urantur illic, & mella in-
fundantur per cannas arundineas; ulro excitando apes languidas ad cibum famu-
liarem. Juvalebit etiam addere huic melli succum gallæ contrite, & rosas siccas, vel mustum
multo igne spissatum, vel passas uvas & psythia vite, & thymum Atticum, & centaurea gra-
via odore. Est etiam in pratis flos, cui agricolæ dederunt nomen amelli: planta est facilis reper-
tu. Quippe uno & cespite erigit magnam copiam caulium: aureus ipse est; sed purpura violæ
nigricantis subluet in foliis, quæ multa in orbem ambiunt hoscolum. Sæpe altaria Deorum or-
nantur torquibus amello implexis.

N O T Æ.

Sapor

257. Pedibus connexæ, &c. Non puto hic
veram significari; siquidem ut lactitæ indicium
apponitur infra, v. 198. Itaque intellige de
singulis aut pauculis apibus, quæ vel mor-
tuæ vel languidæ pedibus adherent ad limina.
261. Frigidus Ausfer. Quilibet ventus: Au-
fer enim non frigidus, sed humidus est.
Macrobius tamen ait frigidum esse ab origi-
ne, & humidum fieri cum per zonæ torri-
dæ plagam ad nos commeat. Quondam. Ali-
quando. Sic G. 3. 99. Ut quondam in stipulis
magnus sine viribus ignis incasum fuit.
264. Galbaneos, &c. Galbanum, *Galbanum*,
gummis & narthece sive ferula, in Syria: hu-
jus odor fugat serpentes. Ital. *Galbano*. De-
frutum, vinum coctum, de quo G. 1. 297.
Racemi passî, Ital. *Zilitho*: quem in usum apta
præ ceteris vitis Psythia, de qua G. 2. 91.
265. *Centauria*: herba quæ nomen tra-
xit a Chiræ Centauro; quia adhibita
vulneri, quod ipsi Hercules fugitæ fecerat, eum
sanavit. *Cecropium thymum*, quia frequens in

Hymetto monte Atticæ regionis, in qua
primus regnavit Cecrops. Amella certissi-
me est *Asper Aticus*, id est, *Nella Attica*, ob
formam & patriam sic dicta: Aliter *Babo-
nium*, id est, *ingynalis*; quod inguinum dor-
toribus medeat: in hortis visum notissimum,
Italice *Amello*.
278. *Mella*. Vel *Melæ*, fluvii Galliæ
Cisalpinæ, prope Brixiam. Unde nomen
habet *amellus flos*, juxta Servium.
281. Sed si quem, &c. VII. PARS. *De re-
paratione epum, ejusque reparations inventio-
nis*. Is Apollinis filius fuit ex Cyrene fi-
lia Penelæ fluminis, vel regis in Arcadia deim-
pæ reginæ dicitur, & apum ac mellis usum,
lactisque coagulatum invenisse, v. G. 1. 14.
287. *Qua Pellæi, &c.* Locus perdifficili-
significari, Ægyptum & Indiam: duplicem
fluvium, Nilum & Indum: utrobique in-
ventam esse artem reparandarum apum. Sed
refutatur: tum quia non est verissime illo
contendit, verum hunc esse suppositum esse, &
viri-

- Asper in ore sapor: tonis in vallibus illum
Pastores, & curva legunt prope flumina Mellæ,
Hujus odorato radices incoque Baccho,
280 Pabulaque in foribus plenis appone canistris.
Sed si quem proles subito defecerit omnis,
Nec genus unde novæ stirpis revocetur, habebit;
Tempus & Arcadii memoranda inventa magistris
Pandere, quoque modo cæsis jam sæpe juvenicis
- 285 Infincerus apes tulerit cruor. Alius omnem
Expedit, prima repetens ab origine, famam.
Nam qua Pellæi gens fortunata Canopi
Accoluit effuso stagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur sua rura phaelis;
- 290 Quaque pharetrata vicinia Persidis urget,
Et viridem Ægyptum nigra fecundat arena,
Et diversa ruens septem discurrit in ora
Usque coloratis amnis dexerus ab Indis;
Omnis in hac certam regio jacit arte salutem.
- 295 Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus
Eligitur locus: hunc angustique imbrice testi
Parietibusque premunt arcibus: & quattuor addunt

Quat-

Sapor illius asper est palato: pastores colligunt eum in pratis demessis, & ad flexuosa sœcunia
Mellæ. Cœque radices illius in vino optimo, & plenis calathis offer apibus in cibum ad genus
novæ stirpis. Sed si aliquis amiserit subito totam gentem, nec habeat, unde reparetur genus
novæ stirpis: tunc tempus est aperire inventum memorabile Arcadii apiaris; & quomodo
occipis bobus; jam sæpe sanguis patridus produxerit apes. Narrabo jamam omnem hujus facti,
repetens eam altius a prima origine. Nam, quæ parte felix natio Pellæi Canopi accoluit Nilum
insidentem agris inundante flumine, & circumnavigat lævæ agris in novoculis coersiculis;
& quæ parte regiones vicinæ Persis pharetratis attingunt Ægyptum; & quæ parte fluvius
desuens ab usque nigri Æthiopiibus fecundat Ægyptum nigro Niloo, & præcipitans exonerat se
in ostia septem distincta; tota regio collocat in hoc invento sem certam. Primum quaeritur lo-
cus angustus, & arcatus ad hunc usum usum: hunc regulis parvis testis & contractis muris
coarctant: adjunguntque quatuor

N O T Æ.

fene-

viridem Ægyptum nigra fecundat arena, qui ver-
sus planè de Nilo intelligi debet, & locus ipse
totus de Nilo, non de solo: tum quia male
diceretur Indus dexerus ab Indis, cum Indiæ
fines non egrediat. Abramus hic communi-
fiter nescio quid de Gange Indico fluvio, qui
per subterraneos meatus erumpat in Ægy-
ptum, ibique Nilum efficiat. Ego omnia de
Nilo interpretor, & quæ duo videntur ob-
stare, sic explio. I. dicitur *Dexerus ab Indis*,
id est, Æthiopiibus, qui ab antiquis Indi voca-
bantur, ut jam notavimus G. 2. 171. Et vero
quicquid olim factatum sit de ignotis Nili
fontibus, nunc certum est oriri ex duc-
tionibus lacus ad radices Luna montium, ad
meridiam lacus ingentis, quem impermixtis
aquis mox deinde præcedit. Lacus dicitur
Zembre. II. *Vicinia Persidis urget*, respicit Ægy-
ptum, non inquam ipsa Persis, sed vicinæ
Persidis regiones, nempe Arabia, Syria, &c.
290. *Pharetrata Persidis*. Quia Persæ equi-
tatu, venatione, & sagittandi arte insignes
fuerunt: nisi ad orientem Assyriæ, ad occi-
dentem Assiæ, ad meridiem Parthiæ, ad septen-
trionem (aut Persici. De Indi, G. 1. 57.

Quattuor a ventis obliqua luce fenestras.
 Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,
 300 Quiritur huic geminae nares, & spiritus oris
 Multa reluctanti obstruitur, plagisque perempto
 Tunfa per integram solvuntur viscera pellem.
 Sic positum in claufo linquunt: & rames coctis
 Subjiciunt fragmenta, thymum, & castaeque recentes.
 305 Hoc geritur, zephyris primum impellentibus undas,
 Ante novis rubeant ante prata coloribus, ante
 Garrula quam signis nidum suspendat hirundo.
 Interea teneris tepescit in ossibus humor
 Aëluat: & visenda modis animalia miris,
 310 Trunca pedum primo, mox & fridentia pennis
 Miscentur, tenuemque magis, magis aera carpunt:
 Donec, ut aëlis effusus nubibus imber,
 Erupere, aut ut nervo pulsante sagitta,
 Prima leves ineunt si quando praelia Parthi.
 315 Quis Deus hanc, Musa, quis nobis extudit artem?
 Unde nova ingressus hominum experientia cepit?
 Pastor Aristaeus, fugiens Penaea Tempe,
 Amissis, ut fama, apibus morboque fameque,
 Tristis ad extremi sacrum caput asisit amnis,
 320 Multa querens: atque hac affatus voce parentem:
 Mater Cyrene, mater, quae gurgitis hujus
 Ima tenes: quid me praecleara stirpe Deorum

(Si

fenestras, obliqua lumine, a quattuor ventis. Tum queritur juvenens, jam stectens cornua in fronte leoni: huic multum repugnanti clauduntur ante nares, & alius oris: & huic interstitio verberibus, casta viscera potescunt intra pellem non laceratam. Sic relinquit depositum in loco claufo, & lateribus subferuntur fragmenta ramorum, thymum, & castae novae. Hoc fit, cum primum zephyri egissent aquas, antequam capsi pingantur novis coloribus florum, antequam loquax hirundo descat nidum in signis domorum. Interea humor calefactus in ossibus teneris effervescent; & congregantur mirabili modo animalia digna visu, primo carentia pedibus, deinde alii etiam strepitantia, & magis magisque tentant aëras tenues: donec evolent tam dense, quam imber cadens per aëstatem e nubibus, aut quam sagittae ex arcu emittent, si quando fugaces Parthi faciunt praedia pugnandi. O Musa, qui Deus invenit hanc artem in aëria comoda? Unde nova haec hominum experientia cepit exordium? Pastor Aristaeus relinquitens Tempe, quae Penaea alluuntur, apibus amissis per morbum & famem, ut narratur, restitit matris ad sacrum fontem summi fluvii, multum querens: & allocutus est matrem huius verilis: Mater Cyrene, mater quae habitas in fundo huius fontis, cur me prodidisti odium fati ex illius Deorum genere, si modo Thybræus Apollo pater meus est, ut memoravi?

N O T A E
 tres hebdomadas includendum esse, donec pueritiam.
 310. Trunca pedum, &c.) Hinc aliqui dicitur voluit aper: quasi & dicitur, sine pedibus: sed verum etymon retuli Ecl. 7. 13.
 311. Magis, magis aera carpunt. Exprimunt primos conatus ad volandum, cum alas ventiliant.
 312. Leves... Parthi. De his E. 62. Levitatem refero, vel ad fugae dolos, vel ad equitandi peritiam.
 317. Pastor, &c.) VIII. PARS. Fabulae Aristaei & Orphei, Epilogi loco. Tempe. Thessaliae vallis est, quam Penaeus fluvius praeterfluit, G. 2. 469. Fugiebat ille Tempe, ubi debebat, ut adcur, sive fontem Penaei fluvii, qui matris fuerat Cyrenes patet, excurreret, quasi ad matrem domum. De Aristaeo supra v. 283. & G. 1. 174. 323. Thybræus.) Apellinis cognomen a Thym-

328. Quattuor argenti.) Qui sunt et quattuor mundi cardines sive partibus oppositis unde cardinales vocantur: Eurus ab oriente, Zephyrus ab occidente, Boreas a septentrione, Notus a meridie.
 300. Nares & spiritus, &c.) Oculi etiam, & partes omnes ad habitum aut ejectionem necessarias, linteo piceo obliito obstruebantur.
 302. Per integram, &c.) Nee enim laceranda est pellis & cruentanda, sed paulatim ossibus maceranda; ita ut viscera, carnes, & ossa etiam continuatim intra pellem. Id cavendum admoget auditor Geoponicarum praecipitium.
 304. Castae.) Rosmarinum, vel lavendulam. Ecl. 2. 49.
 305. Hoc geritur zephyris, &c.) Id est, circa initium vris: monetque audire Geoponic. per

(Si modo, quem perhibes, pater est Thybræus Apollo)
 Invisum fati genuisti? aut quo tibi notum?
 325 Pulsus amor? quid me caelum sperare jubebas?
 En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem,
 Quae mihi vix frugum & pecudum custodia solers
 Omnia tentanti extuderat, te matre relinquo.
 330 Quin age, & ipsa manu felices erue silvas:
 Fer stabulis inimicum ignem, atque interfecte menses:
 Ure fata, & validam in vites molire bipennem:
 Tanta mox si te ceperunt tadia laudis.
 At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
 Sensit: eam circum Milesia velleræ Nymphæ
 335 Carpebant, hyali saturo fucata colore:
 Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
 Cæsariem effusæ nitidam per candida colla;
 Neseæ, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
 Cydippeque, & flava Lycorias; altera virgo,
 340 Altera tum primos Lucinae experta labores;
 Clioque, & Beroe soror, Oceanitides ambae,
 Ambae auro, pictis incinctæ pellibus ambae;
 Aëque Ephyre, atque Opis, & Asia Deiopeia;
 Et tandem postis velox Arethusa sagittis
 345 Inter quas curam Clymene narrabat inanem
 Vulcani; Martisque dolos, & dulcia furta,

Aque

aut quoniam depulsus est a te amor tuus erga me? Cur jubebas me sperare honores immortalium? Ecce amitto, cum sis mea mater, hunc ipsum honorem vitæ mortalis, quem diligens cura frugum & pecorum pepererat mihi explorant omnia. Age ergo, ipsa etiam evelle manu fecundas arbores, immitte infernum ardorem in pecora, & evoca legetes, incende agros, & impelle validam securim in vites: si tanta negligentia meae gloria cepi te. At mater percipit sonum vocis & cubili profundi fluvii: circa eam Nymphæ nebant Milesiam lanam, vinctam multo colore vitri, & Drymo, & Xantho, & Ligea, & Phyllodoce, quarum coma sublucens diffusa erat per colla candida; Neseæ, & Spio, & Thalia, & Cymodoce, & Cydippe, & flavæ Lycorias; altera adhuc virgo, altera jam passa primam difficultatem partus; & Clio, & soror ejus Beroe, ambae Oceani filiae, ambae vestitæ pellibus; & Ephyre, & Opis, & Asia Deiopeia, & velox Arethusa sagittis denique depositis. Inter quas Clymene narrabat vanam sollicitudinem Vulcani, de custodienda Venere, & fraudes, succundaque furta Martis.

N O T A E

Thybra Troadis oppido, ubi templum ejus celebre, in quo ferunt Achillem a Paride fuisse occisum.
 329. Stabulis inimicum ignem.) Vel incendium, vel potius sacrum illum ac pestiferum ignem, de quo G. 2. 566.
 331. Bipennem.) Securim utrimque acutam, a bina pinna: nam pinnae sunt quaedam fastigia, ut summities in templis, quæ vocantur pinnae.
 334. Milesia velleræ.) Pretiosa, ex urbe Mileto, in finibus Ioniae & Cariae. Species est pro genere.
 335. Hyalicolore.) Vitreo, inter caeruleum, & viridem medio: ab hyal. vitrum.
 336. Drymoque, &c.) Nympharum nomina partim ex Homero l. 8. 39. partim ex Hesiodo in Theogon. 245. Drymo, a drym. silva querca. Xantho, a xanth. flavo. Ligea, a lyge. cano-

Y 2 ludi-